

OSMANLI DÖNEMİ PARA VAKIFLARIYLA GÜNÜMÜZ KATILIM BANKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Cantürk KAYAHAN¹
İrfan GÖRKAŞ²
Halime ÖNK³

Öz

Para vakıfları, Osmanlı dönemi finans sisteminin en dikkat çeken ve tartışılan finans kurumlarından birisidir. Bu vakıfların fon kullandırma sistemleri ile günümüz katılım bankaları belli noktalarda benzerlikler göstermektedir. Bunun yanında para vakıfları, ilgili dönemde sadece finansal olarak değil aynı zamanda sosyal dayanışma ve işbirliği gibi konularda da kendi bölgelerinin kültürel gelişimine katkı sağlamışlardır. Günümüz katılım bankacılığının işleyiş sistemine çok yakın bir biçimde faaliyet gösteren bu vakıflar, aslında Osmanlı döneminde yerel banka görevi görmüşlerdir. Bu çalışmada para vakıfları ile katılım bankalarının finansal açıdan ilkeleri, işleyiş sistemi ve fon kullandırma yapıları; 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve Katılım Bankaları Birliği çalışma prensiplerinden hareketle finans felsefesi açısından değerlendirilecek olup; benzerlikler, farklılıklar, tartışmalar ve yorumlamalar günümüz finansal sistemi açısından açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Para Vakıfları, İslami Finans, Faizsiz Bankacılık

Jel Kodu: A 12, B 10, D10

A COMPARISON BETWEEN OTTOMAN PERIOD OF MONEY TRUST AND PARTICIPATION BANKING

Abstract

Money Trusts are one of the most criticized and most important financial institutions in Ottoman financial system. Those money trusts are having similarities with today's participation banks at certain points in terms of lending money. Beside that, money trusts contributed to regional development not only financially but also social solidarity and collaboration as well. The money trusts which are very similar with today's participation banks in terms of way of working actually were at position of local bank at Ottoman era. In this study, financial principles, working systems and structure of money lendings of both money trusts and participation banks will be evaluated based on the banking law no 5411 and working principles of participation banks union. At the end similarities, differences, discussions and interpretations will be explained from the aspect of today's financial system.

Keywords: Money Trust, Islamic Finance, Interest-Free Banking

Jel Classification: A 12, B 10, D 10

¹ Doç.Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Öğretim Üyesi, mail: ckayahan@aku.edu.tr

² Doç.Dr., Bozok Üniversitesi, Öğretim Üyesi.

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, bu çalışma Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2015 yılında Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuş ve kabul edilmiştir. Sempozyum için belli ölçüde revize edilerek sunulmuştur.

GİRİŞ

Vakıflar, Osmanlı döneminde toplumsal hayatının birçok alanında uzun yıllardır varlığını sürdürmüşlerdir. Geniş bir vakıf ağıyla donatılmış olan sosyal hayatta dini, siyasi ve içtimai her türlü hizmet insanlara çok rahat ulaştırılmış ve ekonomik açıdan da vakıflar toplumsal hayatın içinde yerini almıştır.

Osmanlı dönemi vakıfları ve faaliyet alanları üzerine literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalar daha çok vakıf sisteminin işleyişi, dini, tarihi, hukuki ve iktisadi katkısı gibi konulara odaklanmıştır. Buna karşın Osmanlı'nın kendi içinden tutup çıkardığı sistem olan para vakıfları üzerine tarih ve felsefi sistemi dışında çok fazla bir inceleme yapılmamıştır.

Osmanlı devletinde gayrimenkulle kurulan geleneksel vakıfların aksine para vakıfları, toplumdaki ihtiyaçların karşılanması, sosyal hizmetlerin yerine getirilmesi esasıyla belli bir sermayeye dayalı kurulmuştur. Dolayısıyla bu çalışma Osmanlı dönemi para vakıflarıyla günümüz katılım bankaları arasındaki ilişkinin ekonomik ve finansal işleyiş açısından değerlendirilmesi, bölgesel kalkınmanın finansmanındaki rollerinin belirlenmesi amacıyla planlanmıştır. Bu kapsamda; 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve Katılım Bankaları prensiplerinden hareketle, finans felsefesi kapsamında karşılaştırmalar ve yorumlamalar yapılmıştır. Böylece finans tarihi ve felsefesi açısından ilgili alana yönelik farkındalığın oluşturulması ve çalışma metodolojisi planlanması da hedeflenmiştir. Sonuç olarak genel değerlendirme yapıldığında bu çalışmayla; para vakıfları ile katılım bankacılığı karşılaştırılmış, benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konularak; katılım bankacılığı sistemi, geleceği ve günümüzdeki bazı finansal sorunlara çözümler de aranmıştır. İlave olarak geçmişten bugüne sistemsel bir yapı finans felsefesi ve disiplinler arası çalışma açısından ilk örneklerinden birisi de oluşturulmaya çalışılmıştır.

1. Para Vakıfları; Tarihi, Kuruluşu, Gelişimi ve İşleyiş Sistemi

1.1. Tarihi Bakış

Tarihi perspektifle değerlendirme yapıldığında, vakıfların insanlık tarihinin köklerine kadar uzandığı söylenebilir. Günümüzde her insan bulunduğu toplumda kurulan sosyal ve kültürel unsurlara katkı yapma ve katılma konusunda bir harekete yönelebilir ya da sosyal problemlerin çözümüne de katkı yapabilir. Sosyal hayatta yaşanan sıkıntılar, kuşkusuz insanlığın var olmasıyla başlar. İnsan, ona verilen akıl ve zekâ ile birlikte her ne kadar çevresini kontrol edebilme ve etkisi altına alabilmeyi, sınırsız ihtiyaç ve sınırlı imkânlar çerçevesinde değerlendirir. Bu mahiyette olan insanın; ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, güvenliğini sağlayabilmesi, sahip olduklarını koruyabilmesi ve çevresindeki imkânları etkin bir şekilde kullanabilmesi için en temelde, biyolojik ve sosyolojik olarak bir sınıfa dâhil olması, onun bu mahiyetinin zorunlu bir sonucudur. Bunun için insanlığın başladığı noktada alışverişin başladığı söylenebilir. Tarih boyunca bu alışveriş, her ne kadar şekil ve sistem değiştirmiş olsa da insanların kendilerinde olmayana ihtiyaç duyması ve bunu edinme gereksinimi toplumsal ekonomik dönüşümü başlatmıştır. Bu durum ayrı bir sosyolojik inceleme alanı olsa da toplumların oluşması ve ekonomilerin bu toplum şartlarına göre belirginleşmesi açısından önemlidir ve para vakıfları açısından açıklayıcı bir unsurdur.

İslam devletlerinde beşeri yapıyı oluşturan “ahiret inancı”, ekonomik yapıda da etkinliğini devam ettirerek toplumu oluşturan diğer dinamiklerle bir uyum oluşturur (Tabakoğlu, 2005a: 14). İslam inancında biriktirmekten ziyade dağıtmak, Allah rızası için malını Allah yoluna sarf etmek (infak) düşüncesi hâkimdir. Toplumu oluşturan her fert arasında dayanışmanın oluşması ve sürdürülmesine büyük önem verilir. Bunun için İslam toplumları dayanışmayı sağlayacak ilkeler koymuşlar müesseseler açmışlardır. Bu konuda en dikkat çeken müessese ise vakıflardır. Osmanlı Devleti'nde neredeyse toplumdaki tüm yardımlaşma hareketleri vakıflar eliyle yürütülmüştür. Bu nedenle

Osmanlı Devleti, bir vakıf medeniyeti olarak tarihe geçmiştir. Toplumsal aksaklıklardan eğitim ve kültürel faaliyetlere kadar birçok ihtiyaç vakıflar tarafından karşılanmıştır. Böylece toplum hayatının merkezine yerleşen vakıf müessesesi vasıtasıyla ihtiyaç sahiplerine ulaşıldığı gibi, vakıf gelirleriyle de hedeflenen hizmetler istikrarlı yürütülür olmuştur (Özcan: 2003: 10). Her ne kadar vakıfların belli dönemlerde etkinliklerini kaybettikleri, iyi yönetilmedikleri ya da kuruluş amacıyla çelişen uygulamalar gösterdikleri de belirtilebilir. Bu noktada bu ve benzeri çalışmalarla hedeflenen geçmişte var olan ve faaliyetlerini sürdürmüş olan kurumların, günümüz açısından değerlendirilmesi, bilimsel bir felsefeyle ele alınması ve de çalışma prensiplerinin net olarak ortaya konulabilmesidir.

Vakıfların temelinde gayrimenkul vakfetmek esastır. Ancak İslam inancının temelinde biriktirmekten ziyade dağıtmak ve hayırda bulunmak esas olduğundan ekonomik yapıda buna göre şekil almıştır. Bu yüzden İktisadi bir deyişle Osmanlı ekonomisinin temelinde tasarruftan ziyade harcama esas olmuştur (Tabakoğlu, 2005a: 14). Bu esas mesele gayrimenkulün yanında menkulün de vakfedilmesi sonucunu doğurmuştur. Ancak paradan para kazanılması, yani faiz yasağının delinmesi gibi bir durumdan ötürü caiz olup olmadığı yıllarca tartışılmıştır. Fon arz edenler ve talep edenler gibi iki grubun ekonomide var olması, tartışmalar devam etse de ilgili dönemde para vakıflarını ekonominin sağlam bir ayağı kılmış ve bölgesel kalkınmada önemli roller oynamasını sağlamıştır.

1.2.Vakıf Kavramı ve Osmanlı Devletindeki Yeri

İslâm Hukuku kaynakları incelendiğinde, vakıf kelimesi "Vakıf", "Habs" veya "Hubs" ve "Sadaka" olarak kullanıldığı görülmektedir. Sözlük anlamı açısından vakıf, "durdurma, alıkoyma, ayırma ve bağlama" anlamlarına gelir (Yeğin, 2008: 1074). Vakıf kavramı M. Zeki Pakalın'ın "Osmanlı Terimleri ve Deyimleri" sözlüğünde ise; "Bir malı belirli bir gaye için alınıp satılmaktan ebedi olarak alıkoymak Allah yolunda vakfetmek ve gelirini kamu yararına harcamak" anlamında kullanılır. Vakfeden kişiye vâkıf, vakfedilen mala ise mevkuf denilir. Vakfiye ise vakfın kuruluş gayesini, bu gayenin gerçekleşmesi için ne miktarda menkul veya gayrimenkul vakfedildiğini ve bunların nasıl işletileceğini, gelir ve giderlerinin hangi esaslar dâhilinde yapılacağını gösteren ve hâkim kararıyla tescil edilen yazılı bir vesikadır. Kısaca vakfiye, vakfın kuruluşu sırasında hazırlanmış nizamnamedir. Osmanlı döneminde vakfiyeler, kadı siciline kaydedildikten sonra kesinleşirdi. Günümüzde de mahkeme kararından sonra kesinlik kazanmaktadır (Döndüren, 2009: 30).

Vakıflar kurulurken kişinin kendi isteğiyle sadece hayır ve hasenat için tahsis etmesi esastır. Kişi taşınır ya da taşınmaz mallarını hür iradesiyle, kimsenin tesiri altında kalmadan kendi belirlediği şartlar dâhilinde yönetilmek üzere ebedi olarak bağışlar. Malların vakfedilmesinde ebedilik esas alınır. Örneğin arazi, ev, bağ, bahçe, han ve hamam gibi gayrimenkuller vakfedildikten sonra sürekli kalacağı ve daimi olarak işletilip hizmet sunulacağı ya da gelir alınacağı için ebedilik özelliği gösterir.

Vakıfların ortaya çıkma sebebi, en genel manada toplumu oluşturan fertlerin her türlü ihtiyaçlarına cevap vermektir. Bu ihtiyaçlar ve ihtiyaçlara cevap verme şekli toplumdan topluma dönemden döneme değişiklik gösterse de İslam toplumlarındaki şekli usul ve esasları Kur'an-i hükümlere tabidir. İslam toplumlarında, özellikle Türk toplumlarında vakıflar özellikle de para vakıfları, devlet politikalarında ve tarihi kayıtlarda açık bir şekilde yer alır (Özcan, 2003: 3).

Osmanlı Devleti, kendinden önceki devletlerin sistemlerini kendilerine uygun konuma getirip, geliştiren bir devlet sistemine sahiptir. Bu yüzden vakıfların sadece Osmanlı toplumuna özgü olduğu, kendi içlerinden tutup çıkardığı bir sistem olduğu söylenemez. Bazı araştırmacılara göre hukuki temelleri Abbasilere dayanan vakıflar, Anadolu Selçuklu devrinde önemli gelişmeler göstererek, Osmanlı Devleti'nde en parlak dönemini yaşamıştır (Doğan, 2006: 17). Çünkü

Osmanlı'ya kadar hiçbir devlet, dil, din, ırk ayrımı yapmadan bütün tebaanın huzur ve mutluluğunu sağlayacak adil devlet prototipini ortaya koymak; ülke kaynaklarının toplumun bütün kesimleri arasında makul ölçülerde paylaşılmasına imkân sağlayan bir sistemi kurmak, geleceğinden emin, birbirinin hukukuna saygılı erdemli bir millet tipini ortaya çıkarmak; meydana getirilen imaret siteleri ile medeniyet seviyesini yakalayan, bünyesinde mutlu insanların yaşadığı faziletli şehirlerin kurulmasını sağlamak üzere vakıf sistemini geliştirememiş, yaygınlaştıramamış ve onun insanı büyüleyen maddî-manevî kudretinden yararlanamamıştır (Öztürk, 1995).

Osmanlı Devletinde vakıflar temelde; psikolojik, sosyolojik, iktisadi, içtimai, siyasi, eğitim ve kültür vb açılardan faaliyet göstermişlerdir. Bu çalışma da ise vakıfların finansal yönünü oluşturan, para vakıfları üzerine değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

1.3. Para Vakıfları

Vakıflar, bağışın tipine göre iki şekilde sınıflandırılabilir. Bu noktada temel olan, vakfın varlığının gayrimenkul ya da menkul olmasıdır. Gayrimenkul vakıflar, kira getiren bir mülkün bağışlanmasını içerir. Vakfedilen maldan elde edilen yıllık kira geliri, gayrimenkul vakfının belirlenen amacını finanse eder. Menkul vakıflar ise para vakıfları olarak ifade edilen ve sadece nakit sermaye ile kurulan vakıflardır. Caiz olup olmadıkları uzunca yıllar tartışılmış olan bu vakıf türleri, günümüzde de hala tartışılmaktadır. Faaliyet gösterdiği dönemde ekonomide oldukça etkin bir rol oynayan ve toplumsal birçok konuda hizmet veren para vakıflarının tarihi gelişimini incelemekte fayda vardır.

1.3.1. Tarihi Gelişimi

Para vakıfları, Osmanlıya özgü bir model olarak tarihte yer edinmiştir. Bu vakıfların kurulmaları ve faaliyetlerini gerçekleştirmeleri oldukça sıkıntılı olmuştur. Çünkü İslam'da faizin yasak olmasından dolayı para vakıfları, kolay kabul edilmemiş ve yüzyılları aşan tartışmalar yaşanmıştır (Çizakça, 2000: 24). Para vakıfları, bir gayrimenkul malın değil de belirli bir paranın vakfedilmesiyle oluşan vakıf türleridir. Vakfedilen bu mal, kendi başına ebediliği sağlayamayacağından genelde menkuller gayrimenkuller ile vakfedilmiştir. Böylece vakıf müessesesinde ebedilik esas olduğundan, vakıf kuranlar vakıfları ebedi olabilmesi için bu vakıflara mali kaynak tahsis etmiş olmaktadır (Kurt, 2007, bs).

Belli bir dönem uygulanmaya devam eden para vakıflarına Rumeli Kazaskeri Çivicizade'nin karşı çıkmasıyla dönemin âlimleri arasında da dini açıdan uygun olup olmadığına dair ciddi tartışmalar çıkmıştır. Bu tartışmaların merkezinde ise taşınır ve taşınmaz malların vakfedilip vakfedilmeyeceği konusu vardır. Nakit para ticaret işine yatırılrsa bile zarar etme riskinin bulunmasından dolayı, vakfın esas olan ebedilik özelliğini kaybedileceği düşüncesi ciddi şekilde desteklenmiştir (Saydam, 2008: 64). Ancak nakit paranın vakfedilmesi konusunda Ebusuûd Efendi'nin görüşleri ağır basmış ve daha önce yasaklanmış olan para vakıfları kanunlaşarak toplumda yaygınlaşmıştır (Keleş, 2001: 193).

Para vakıflarının faaliyetlerine ilişkin ulaşılan ilk uygulama; Edirneli Hacı Yağcı Muslihuddi'nin bazı dükkânları ile birlikte vakfettiği 10.000 akçesi olarak bilinmektedir (Akyol, 2006). Bununla birlikte en net bilinen ilk para vakfı, Fatih Sultan Mehmed'in (ö.886/1481) vakfidir. Fatih Sultan Mehmet, geliri yeniçeri ocaklarına verilen etlerin sübvansiyonunda kullanılmak üzere 24.000 altın vakfetmiştir (Döndüren, 2008: 4).

13.yy'dan itibaren gelişen para vakıfları, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar önemini korumuştur. 18. ve 19. yüzyılda kurulan vakıflar üzerinde yapılan incelemelerden, 18. yy vakıflarının % 31,7'sinin; 19. yüzyıl vakıflarının ise % 56,8'inin para vakfı olduğu tespit edilmiştir (Ekinci,2013). Hatta İzzet Akyol'un araştırmaları 1641 yılına ait Manastır kadı sicilleri, bu bölgedeki 176 köyden 90'ının para vakıflarına müştereken borçlu olduğunu göstermektedir

(Akyol,2006). Bu örnekler bile ilgili dönemlerdeki tartışmalara rağmen para vakıflarının toplumda ciddi bir yer edindiğinin delilidir.

Tablo 1’de 1456-1800 yılları arasında para vakıflarının toplam vakıflar içindeki payı gösterilmiştir. Buna göre; 1456-1546 yılları arasında İstanbul’da kurulan 2506 vakıftan 1150’si para vakfı olup, diğer vakıflar içerisinde %45.89 nispetinde; 1700-1800 yılları arasında Türkiye genelinde tesis edilen vakıflardan rasgele seçilerek incelenmiş olan 330 vakıftan 97’si para vakfı olup %29.42 nispetinde bir yer işgal etmektedir.

Tablo 1: 1456-1800 Yılları Para Vakıflarının Toplam Vakıflar İçindeki Durumu

Devir	Yer	İNCELENEN VAKFIYE		Vakıf kapital toplamı (akçe)	Kapitalin borca verilen kısmı (akçe)	Faiz geliri (akçe)
		Toplam	Para Olarak Vakfedilenler			
Belli değil	İstanbul	2506	232	3.809.323	-----	-----
1456-1494	İstanbul	2506	(%20,17)	728.600	-----	-----
1495-1519	İstanbul	2506	41 (%3,56)	3.594.125	-----	-----
1520-1546	İstanbul	2506	224 (%19,47)	13.253.73	-----	-----
			653 (%56,78)	6	-----	-----
Toplam	İstanbul					
1456-1546	Bursa	2506	1150(%45,89)	21.385.78	-----	-----
1561	Türkiye	----	159	4	3.250.79	333.11
1700-1800	(genel)	330	97 (%29,42)	3.250.799	9	9
				42.120.22	----	----
				0		

Kaynak: Şimşek, 1986: 220.

Kanuni döneminde teorik temelleri belirgin hale getirilerek meşru bir zemine kavuşturulan para vakıfları, Osmanlı Devleti’nin yıkılışına kadar varlıklarını sürdürdüğünü belirtebiliriz (Özcan, 2003: 87).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte ise bu vakıfların daha kurumsal bir oluşum içinde yer almasına ihtiyaç duyulmuş ve 2 Mayıs 1920’de, Şer’iyye ve Evkaf Vekaleti’ne devredilen para vakıfları, 3 Mart 1924’te Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne aktarılmıştır. Genel Müdürlük tarafından Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. (Vakıfbank), 11 Ocak 1954 tarihinde 6219 sayılı Özel Kanunla kurulmuştur. Bunda vakıf paraları ile gelirlerinin en iyi şekilde değerlendirilmesi, çağdaş bankacılığın gerektirdiği yönetim ve çalışma anlayışı ile ülkenin tasarruf birikimine katkıda bulunulması ve toplanan tasarrufların korunarak ekonomik kalkınmanın gereklerine göre kullanılma amacı güdülmüştür (Kayahan ve Görkaş, 2009: 216).

İstanbul kadı sicil kayıtlarına göre Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine intikal eden dört bine yakın para vakfına ait vakıf paralar, 1954 yılında kurulan Vakıflar Bankasının sermayesine intikal ettirilmiş ve böylece para vakıfları tarihe mal olmuştur. (Kurt, 2007: 4)

1.3.2. Para vakıflarının kuruluşu, işleyişi ve denetimi

Para vakıflarının kuruluşu ve işleyişi ile ilgili konular, üç aşamada incelenmektedir. İlk olarak, bir para vakfının kuruluşunun nasıl gerçekleştirildiği ve tescil işlemleri, ikinci aşamada kuruluşunu tamamlamış herhangi bir vakfın idame işlemlerinin nasıl yürütüldüğü, hangi usullerin uygulandığı ve son aşamada ise vakfın faaliyetleri sonucunda elde edilen gelirlerinin ne şekilde harcandığıdır (Özcan, 2003: 27). Sadece sermaye ile kurulan bu vakıflarda elde edilen gelirler, vakıf hizmetlerinin finansmanı için ayrılırdı. Böylelikle vakfın devamlılığı ve ebediyeti sağlanmış olurdu (Kayahan ve Görkaş, 2009: 212).

Kuruldukları ilk dönemde para vakıflarının genel amacı; mahalle, köy ya da bölgede ahalinin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. 16. yüzyıla gelindiğinde ise para vakıfları, halkın avarız vergilerinin ödenmesi, dini ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ve hayır işlerinin karşılanması gibi amaçlara da yönelmiştir (Çiftçi, 2004: 52).

Para vakıflarının da kuruluşu diğer vakıfların kuruluş işlemleri gibidir. Bununla birlikte para vakıflarının kuruluşu iki kısımda değerlendirilebilir. İlki; vakfın kurucusunun vakfiyesinin kendisinin hazırlayıp kadıya tescil ettirmesidir. İkincisi ise; ölümle birlikte vasiyet yoluyla geçerlilik kazanmasıdır. İkinci yolla kurulan vakıf türünde malın 1/3'ü (sülüs-ü malını) aşmaması istenir (Özcan, 2003: 51).

Mütevelli, vakfın yöneticisidir. Mütevelli, bu idare işlerini vakfiyenameye uygun şekilde şer'i hükümler çerçevesinde yerine getirir. Vakfiyename, vakfa dair, vâkıfın takdiri, hâkimin duruşma ve hükmünü içine alarak düzenlenen belgedir. Vakfiye'de; vakfedilen malların listesi, vakfın idare şekli, gelirleri, harcama şekli, vakfın yöneticileri, çalışanları ve ödenecek ücretler, vakfın hukuka uygunluğuna dair hâkim kararı, tarih ve mühür satırları bulunur (Kayahan ve Görkaş, 2009: 216).

Para vakıflarının işletilmesinde temel prensip, vakfedilen paranın anapara muhafaza edilerek işletilmesi ve elde edilen gelirin vakıf amaçları doğrultusunda harcanmasıdır (Alper ve Erdoğan, 2008: 90).

İdari ve iktisadi açıdan devlete bağlı olan vakıflar, kadının gözetimi ve denetimi altında bulunurlar. Kadı mütevellinin yönetimini denetleyerek hesapları inceler ve harcamaları kontrol eder (Çiftçi, 2004: 83). Böylece para vakıflarının kuruluş amaçlarını belli bir bütçe hedefli sağlayıp sağlamadıkları da denetlenmiş olur.

1.3.3. Fon kullandırma yöntemleri

Osmanlı Dönemi'nde para vakıfları, ekonomik sistemin önemli bir ihtiyacı olan borçlanma ve fon kullandırma ihtiyacının zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Çeşitli sebeplerden dolayı ortaya çıkan ihtiyaçları giderebilmek için de borçlanma ilişkisi içerisine gidilmiştir. Bazı insanların bu durumu istismar etmesiyle piyasada güven içinde borç alacak ilişkisi gerçekleşmemiştir. Para vakıfları var olan boşluğu doldurarak insanların nakit ihtiyacını, net gelir oranıyla karşılamıştır. Bu vakıfların işletilmesi için de yaşanan toplumun özelliklerine kültüre, gelenek ve göreneklere uygun yöntemler geliştirilmiştir. Genel olarak muamele-i şer'iyye ile fon kullandıran para vakıfları, farklı yöntemleri de kullanmış ancak kar/ sermaye oranı diğer yöntemlerde net olmadığından ömrü de çok uzun olmamıştır.

Para vakıflarının fon kullandırma yöntemleri genel olarak 3 ana başlıkta incelenmektedir (Çizakça, 1993: 70):

- a) Mudaraba
- b) Bidaâ
- c) Muamele-i şer'iyye veya Murabaha

Mudaraba; taraflar arasında kar ya da zarar ortaklığı kurularak, sermayenin işletilmesidir. Taraflardan biri emeğini koyarken diğeri sermayesini koyar. Emeğini koyan taraf müdarib, sermayesini koyan taraf ise Rabb-ul-Mal olarak isimlendirilir (Kayahan ve Görkaş, 2009: 217). Bu işlemde Rabb-ul-mal parasını işletmek üzere mudaribe devreder. Müdarib parayı kar elde etmek amacıyla işletir. Eğer kar sağlanırsa rab-ul-mal sermayesini geri almakla birlikte, kar üzerinden önceden belirlenen belirli bir yüzdeyi de alır (Çizakça, 1993: 19). Zarar halinde ise sermaye sahibi sermayesinden olurken, emek sahibi emeğinin karşılığını alamamış olur. Bu işlemde sermayedar para vakıfları olduğundan, para vakıfları kullandırmış olduğu sermayeyi kaybeder. Bu durum, para vakıflarının ebediyetini tehlikeye düşmesine neden olmaktadır (Kayahan ve Görkaş, 2009: 217). Mudaraba ortaklığında bazen de kar, farklı şekilde dağıtılmaktadır. Mudaribin emeğin yanında sermaye koyduğu ortaklıklar da vardır. Müşaraka olarak geçen bu kar dağıtımında mudarib kardan daha fazla hisse alabilmektedir (Kurt, 1996: 153). Ayrıca mudaraba ortaklığının diğeri bir yönü de mudarib kendisine verilen işletmeyi kullanmak üzere 3. şahıslarla yeni ve ayrı mudaraba ortaklığına girebilmektedir. Burada önemli olan mudaribin bir ya da birkaç sermayeyi birleştirip çok sayıda kullanıcıya aktararak⁴ gelir sağlamasıdır (Çizakça, 1993: 20).

Osmanlı Devleti'nin şer'i hukuk düzenine uygun olduğu halde, mudaraba finansman yöntemi, şahıslar arasında kurulan ortaklık olduğundan istismar edilmiş ve para vakıflarında çok fazla kullanım alanı bulamamıştır (Özcan, 2003: 74). Kayahan ve Görkaş'a göre ise yatırım yapılan alanın denetlenmesi ve kontrol edilmesinin gerektiği, avantajlı yatırım için uzman personel ihtiyacının olması bu sistemin kullanılmamasının temel nedenleri olarak açıklanmıştır (Kayahan ve Görkaş, 2009: 217).

Bidaâ, bir kimsenin karı tamamen kendisine ait olmak üzere diğeri kimseye sermaye vermesidir. Sermaye veren kimseye mübdi, alan kimseye ise müstebdi denir (Özcan, 2003: 74). Para vakıfları, bu işlemi yaparak mülkiyeti kendinde tuttuğu gibi, karın tamamının da vakfa verilmesi sağlar (Kayahan ve Görkaş, 2009: 217).

Bu yöntemde önceden belirlenen bir rıbh (kar) oranı yoktur. Geri ödemenin olup olmayacağı ya da ne kadar olacağı bilinmediğinden, kar/sermaye durumu değişiklik gösterir. Bu durumda sermayedarın tek kâr'ı hayır yapmak olduğundan, bu yöntem yaygınlık kazanmamıştır (Kayahan ve Görkaş, 2009: 218).

Muamele-i Şer'iyye (Murabaha), Osmanlı para vakıflarının en fazla uygulama alanı bulan, nakit paranın işletiliş tarzı muamele-i şer'iyye'dir (Keleş, 2001: 195). Osmanlı Devleti'nde şer'i hukuk çerçevesinde faiz yasak olmasına rağmen, iktisadi şartların getirdiği çözümler ve toplumsal olarak finansal kaynak ihtiyacının giderilmesi için vakıf paralarının "muamele-i şer'iyye" adı altında işletilmesi caiz görülmüştür (Kayahan ve Görkaş, 2009: 217). Muamele-i şer'iyye, fon fazlası olan insanların fonlarını karşılıksız kullandırmak istemedikleri bir finansal üründür (Özcan, 2003: 54). Diğeri bir tanımla da bu borçlanma türü, para vakfının elindeki sermayeyi, önceden belirlenmiş oran üzerinden getiri sağlayacak şekilde işletmesidir (Kayahan ve Görkaş, 2009: 218).

Yüksek kredi kullandıran tefecilik sistemine karşı alternatif bir finansman sistemi olan muamele-i şer'iyye sisteminde, değişik tarihlerde farklı oranların tespit edilmesiyle birlikte muamele oranı daha çok "ona on bir (%10)" olmakla birlikte, değişik tarihlerde incelenen farklı kanunnamelerde muamele oranının "ona on ikiden (%12)" fazla olduğu görülmüştür (Özcan, 2003: 59).

⁴ Plase etmek ya da aktarmak: Parayı gelir getirici bir işe para bağlamak, yatırmak, yatırım yapmak anlamlarına gelir.

1.4. Para Vakıfları Üzerine Literatürdeki Tartışmalar

Osmanlı Devleti'nde para vakıflarında esas olan gayr-i menkule bağlı menkulün vakfedilmesi idi. Nukutun nakit olmasından dolayı ebedi olup olmayacağı üzerine tartışmalar dönem dönem gündeme gelmiştir (Kurt, 1996: 10). Konunun tarihi seyrine bakacak olursak, ilk olarak XV. yüzyılın tanınmış hukukçusu Molla Hüsrev'in konuya değindiğini görebiliriz. Molla Hüsrev hiçbir tartışmaya değinmeden sadece para vakıflarının Hanefi hukukçusu imam Züfer'in öğrencisi Ensari (ö:215/830) tarafından caiz görüldüğünü aktarmıştır. Hatta Okur'un aktardığı bilgiye göre Molla Hüsrev şeyhülislamlığı sırasında para vakıflarını tescil ettirmiştir. Bununla birlikte molla Hüsrev'in öğrencisi Ali Çelebi (ö:496) para vakfını dini bir kaynaktan ziyade örfe dayandırarak konu üzerinde ki tartışmalar üzerinde durmuştur (Okur, 2005: 41).

XVI. yüzyılda ise devrin şeyhülislamı İbn Kemal vakfin meşrutiyeti üzerinde durduğu risalesinde tartışmanın habercisi gibidir. İbn Kemal bu risalesinde, para vakıflarının caiz olduğunu savunmuştur. Hatta ileride karmaşaya yol açmaması için bir kadının verdiği hükmü, başka bir kadının bozamayacağı hükmünü gündeme getirmiştir (Özcan, 2010: 32). Asıl tartışmalar İbn Kemal vefat ettikten çok sonra patlak vermiş ve Osmanlı âlimleri arasında görüş ayrılıklarına sebep olmuştur.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde söz konusu tartışmaların 1545-1547 yılları arasında Rumeli kazaskerliği yapan Çivicizade Muhiddin Mehmet Efendi'nin (Ö:954/1547) para vakfının meşrutiyetini sorgulamasıyla hatta yasaklamasıyla başladığı görülmektedir (Okur, 2005: 42).

Çivicizade, para vakıflarının Gayr-i meşru olduğu iddiasıyla yazdığı fetvasının zamanın şeyhülislamı Ebussuûd Efendi'ye (ö:982/1574) ulaşması ile birlikte tartışma alevlenmiştir. Ebussuûd Efendi duruma müdahale ederek topluma faydalı olan ve ekonomik sistemde yer etmiş bir müessesenin kaldırılmasının mevcut idari ve iktisadi sistemi sarsacağını söyleyerek, vakıf müessesesinin gerekliliği üzerinde durmuştur (Şimşek, 1986: 211). Bu süreçte tartışmaya, Sofya Halvetiye tarikatına mensup Şeyh Bali Efendi dâhil olmuştur. Devrin fakihleri arasında yer alan Bali Efendi, Kanunu Sultan Süleyman, Çivicizade ve Sadullah Çelebi'ye para vakıflarının caiz olduğuna dair yazdığı mektuplarla para vakıflarını savunanlar arasında yerini almıştır (Kurt, 1996: 11). Birgivi Mehmet Efendi'nin de Ebussuûd Efendi'ye reddiye yazarak konuya dâhil olduğunu görmekteyiz.

Para vakıfları tüm bu tartışmalar arasında varlığını sürdürerek toplumun finansman ihtiyacını karşılamaya devam etmiştir. Devletin ve dini yetkililerin meseleye sahip çıkmalarıyla para vakıfları, görevini icra etmiş ve uzun yıllar varlığını devam ettirmiştir (Kurt, 1996: 12).

Sonuç itibariyle her ne kadar fikir ayrılıkları olsa da para vakıfları genel itibariyle devlet ve halk tarafından hüsn-ü kabul görmüş itiraz edenler yok denecek kadar az olmuştur. Ayrıca dini, içtimai, iktisadi hizmetler gördüğü için devlet yönetimine önemli katkılar da sağlamıştır.

2. Katılım Bankacılığı Sistemi

Türk finans sisteminin en önemli kurumlarından birisi kuşkusuz katılım bankalarıdır. Hangi ekonomik sistem üzerinden değerlendirme yapılırsa yapılsın eleştirilmesi ayrı bir konu olmakla beraber, kaynağın fon arz edenler ile fon talep edenler arasında ki akışını temelde para piyasasında bankalar sağlarlar. Buna karşın finans sektöründe etkin bir rol oynayan bankaların toplumun her kesimine hitap edip etmediği, finans felsefesi açısından önemli bir sorgulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılım bankacılığı sistemi, dini inançları gereği bankacılık sisteminden kaçınan

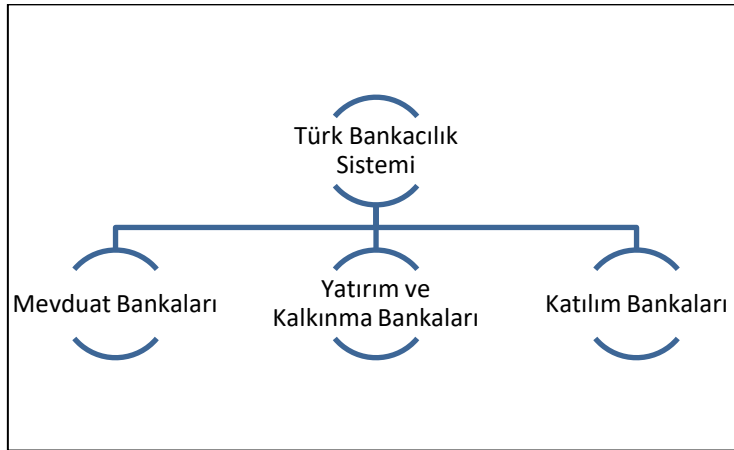
bireylerin paralarının ekonomiye kazandırılması ve fon fazlası olanların da ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında para piyasasına kazandırılmış önemli bir sistemdir.

Katılım Bankacılığı, faizin olmadığı bir manayı ifade eden ve bu yönüyle klasik bankacılıktan ayrılan bir finansal sistemdir. Uluslararası literatürde “İslami Finans” olarak adlandırılan katılım bankacılığı, Türkiye’de ilk olarak 1980’li yıllarda Özel Finans Kurumları olarak piyasaya giriş yapmıştır. 1980 yılına kadar dışa kapalı bir ekonomik yapıya sahip Türk finans sistemi, bu tarihten sonra serbestleşme ve dışa açılma sonucunda finansal olarak ciddi değişiklik yaşamıştır. Bu oluşan yeni sistemde ekonomiye daha fazla kaynak sağlamak amacıyla özel kesimin önü açılmıştır. Böylelikle faiz hassasiyetinden dolayı fon fazlasını ekonomiye aktaramayan kesimin tasarruflarını da değerlendirebileceği faizsiz finans kurumları, 1985 yılında Türk finans sistemine dâhil olmuştur.

2.1.Katılım Bankacılığı ve Gelişimi

“İslami Finans, Faizsiz Finans ya da Katılım Bankacılığı” gibi farklı isimlerle ifade edilen finansal sistem, İslami esaslara göre oluşmaktadır. Buna göre katılım bankacılığının temel prensibi, faizin olmadığı ancak kar-zarar ortaklığı esasına dayanmasıdır. Türk Bankacılık Sistemi, günümüz itibarıyla Mevduat Bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları ve Katılım Bankaları olmak üzere 3 temel ayak üzerine inşa edilmiş durumdadır (T.K.B.B. web sitesi). Bu bankalar arasında bankacılık sektörünün faizsiz kısmını katılım bankacılığı oluşturmaktadır.

Şekil:1 Türk Bankacılık Sistemi

Bankacılık terimi olarak incelendiğinde ‘katılım’ sözcüğü en genel manada ‘kar ve zarara katılmayı’ ifade eder. Katılım Bankacılığı kavramını tanımlamaya çalışırken, genel kabul görmüş, Faizsiz Bankacılık ve İslam Bankacılığı kavramlarını öncelikli olarak ifade etmekte fayda vardır. İslâm dininin ortaya koyduğu prensipler çerçevesinde; bu sistemde paraya, değer biriktirme aracı olarak değil, mübadele aracı ve değer ölçüsü olarak bakan bir görüş hâkimdir. Bu bağlamda faiz olgusu yerine kâr-zarar ortaklığı prensibine dayalı şekilde ticaret ve üretim alanına yönelik yöntemlerle kâr elde etmeye çalışan, ekonomik kalkınmayı sosyal kalkınma ile paralel tutan banka işletmeciliği ‘Faizsiz Bankacılık’ veya ‘İslami Bankacılık’ olarak tanımlanabilir (Eskici, 2007: 5).

Katılım bankacılığı sistemi ilk olarak kanuni dayanağını ‘Özel Finans Kurumları’ adıyla 22.07.1983 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan, 19 Aralık 1983 tarihli Resmi Gazete’ de yayımlanan “Özel Finans Kurumları’nın Kurulması Hakkında 16.12.1983 Gün ve 83/7506 Sayılı Kararname’den” alır.

Katılım bankaları, dünyada İslami temellere dayalı olması sebebiyle ‘İslam Bankacılığı’, faizsiz olmalarından hareketle ‘Faizsiz Bankacılık’ olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak bu durum yurt içinde ve yurt dışında uygulamada çeşitli sıkıntılar doğurmaktadır. Özellikle yurtdışı işlemlerde ve piyasalarda ‘özel finans kurumu’ muhataplarına karşıda bir banka olup olmadığı endişesi doğurmuştur. Sektörel olarak bu sıkıntıyı gidermek ve faaliyet alanını ifade etmek için

banka kelimesi kullanılırken, faizsiz prensipler dâhilindeki kar- zarara katılımı temsilen ‘katılım’ ibareleri kullanılarak 5411 sayılı Bankacılık Kanuna göre ‘Katılım Bankası’ şeklinde ifade edilmeye başlanmıştır (Eskici,2007:4).

Katılım bankaları ilk defa 4389 sayılı Bankalar Yasası’nda “Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kar ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman veya emtia temini, kiralaması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse eden kurumlar” şeklinde tanımlanmıştır (Özulucan ve Deran, 2009: 87).

T.K.B.B.ise Katılım Bankacılığını;

“Fon toplama ve fon kullandırma faaliyetleri ile diğer bütün bankacılık işlemlerinde faizin kullanılmadığı, parasal işlemlerle mal ve hizmet hareketlerinin birbirine sıkı sıkıya bağlandığı, her para hareketinin mutlaka bir mal veya hizmete karşılık geldiği; gelirin kâr ve zarar ortaklığı esasına göre bölüştüğü finansal sistem” olarak tanımlamıştır⁵.

İslami kurallara göre, bu sistemde üretimin ve ticaretin mutlaka paranın karşılığında bir mal veya hizmet alınmasının esas olması gerekmektedir. Bu yüzden Katılım Bankaları nominal işlemler üzerinden kar ya da zarar üretmezler. Ancak reel ekonomik faaliyetlere, ticarete ve üretim faaliyetlerine finansman sağlayan veya doğrudan bu faaliyetleri gerçekleştiren ve bu faaliyetler neticesinde oluşan karı/zararı müşteriler ile paylaşırlar (Tunç, 2010: 113). Farklı para birimlerinde de fon toplayan katılım bankaları; üretici, sanayici ya da tacirin ihtiyaç duyduğu hammadde, makine, teçhizatın temininde bu fonları finansal kiralama, kar-zarar ortaklığı vb. yöntemlerle değerlendirirler. Modern bankacılık yöntemlerini ve ürünlerini ‘faizsiz bankacılık’ esaslarına bağlı kalarak müşteri kitlelerine sunarlar.

2.2.Katılım Bankacılığının Temel Prensipleri

2.2.1. Faizin yasak oluşu

İslam ekonomisi literatüründe ve yürütülen tartışmalarda faiz kritik bir öneme sahiptir. Faiz yasağı, İslam ekonomisinin ayırt edici özelliklerinden biri olarak öne çıkarılmasının ötesinde, onunla özdeşleşmiştir. Yürütülen tartışmaların can damarıdır. Faiz, İslami bağlamda ticaret, sermaye, bankacılık veya finans alanıyla yakından ilintilidir (Doğan, 2006: 21).

Katılım bankaları ilkesel olarak faizi yasaklayan İslam hukukuna dayalıdır. Bundan dolayı ana temalardan biri şudur ki: İslam dini, ödünsüz bir şekilde faizsiz kazancı ‘helal’, faizli kazancı ‘haram’ kılmıştır. Katılım bankaları faaliyet alanlarını ve yöntemlerini bu çerçevede belirlemek ve düzenlemek durumundadır.

İslam'ın çizdiği çerçevede ödenecek miktar borçlunun işinde gösterdiği performansın neticesinde belli olmalıdır. Borç veren de borçlunun işiyle ilgili riskine ortak olacak ve neticede oluşacak kar veya zarar paylaşılacaktır (Tunç, 2010: 122).

2.2.2. Riskin Paylaşımı

Faizin yasak oluşu nedeniyle bankaya fon temin eden kişi, kredi veren taraf olmak yerine yatırımcı kimliğine sahip olur. Borçlu ve borç veren taraflar ticari ve üretim faaliyetleri neticesinde oluşacak karı veya zararı paylaşmak için iş riskini ortaklaşa üstlenirler (Tunç, 2010: 123). Bu durum klasik bankalarla katılım bankaları arasındaki en önemli farktır. Katılım bankalarında borç alacak ilişkisinde kar ve zararda taraflar eşittirler. Ancak klasik bankalarda parayı veren taraf hiçbir şekilde karşılığında daha fazla para talep eder ve olabilecek olumsuz durumlar karşısında hiçbir şekilde mesuliyet kabul etmez.

⁵ [http://tkbb.org.tr/\(15.03.2105\)](http://tkbb.org.tr/(15.03.2105)).

2.2.3. Varlığa Dayandırma Esası

İslami ekonomisinde üretim ve ticaret esas olduğundan, finansal bir işlemin gerçekleşmesi mutlaka herhangi bir somut mal veya hizmet bağlıdır. Katılım bankalarında müşteri kullanacağı fonu, önceden belirlenen bir mal veya hizmeti almak için talep eder katılım bankası ise bu durumu takip eder (Demir, 2012: 11).

2.2.4. Spekülatif Davranışların Yasak Olması

Spekülasyonun yasaklanmasının altında yatan gerekçe, ekonomik anlamda zayıfların güçlüler tarafından istismar edilmesini önlemektir. Spekülatif işlemler toplumsal ilişkileri ve bireyin haklarını zedeler. Kazanç elde etmenin yolu normal ticari ve üretim faaliyetleri olarak belirlenmiştir (Tunç: 2010, 124).

2.3. Katılım Bankalarının Finansman Yöntemleri

2.3.1 katılım bankalarının fon toplama yöntemleri

Özel Cari Hesaplar, Türk parası ya da yabancı para cinsinden açılan bu hesap, kısa vadeli ödeme ve transfer kolaylıkları için oluşturulan bir fondur. Hesap sahibine herhangi bir gelir, faiz, zarar ihtimali doğurmayan bu hesaplar, kısmen veya tamamen geri çekebilir (Erdoğan, 2011: 57). Bankaya kullanım izni verilmesi açısından kısmen borç, her an kullanıma hazır imkân sağlaması açısından da kısmen emanet sayılabilen bir hesaptır. Özel cari hesapta para yokken de bu hesaptan fon kullanılabilir. Katılım bankası bu işlemi yaptığı için borca karşılık faiz almaz, yalnız vekâlet ücreti alabilir (Aktepe, 2013: 65).

Katılma hesapları, kar ve zarara katılma hesapları olarak bilinmektedir. Katılım bankası ile tasarrufçu arasında bir 'borç-alacak' ilişkisi yerine, kar-zarar ortaklığı ilişkisi vardır. Tasarrufunu katılma hesabında değerlendiren bir fon sahibinin ne miktarda kâr payı alacağı bilinmez ancak daha önce hesap sahiplerine ödenen kâr payı miktarlarına bakılarak tahmin yürütülebilir. Banka topladığı parayı vadelerine göre gruplara ayırır ve benzer hesaplardan gelen paraların oluşturduğu havuza aktarır. Hesap sahibini yatırdığı paranın miktar ve süresine göre bu havuzun sonucuna ortak eder. Kurum havuzdaki paranın tamamını bir bütün kabul edip uygun parçalara ayırarak ayrı ayrı muhasebeleştirir ve işletir (Erdoğan, 2011: 57-58).

Diğer Fon Kaynakları, Katılım Bankaları'nın katılma hesapları ve cari hesapların dışında öz kaynakları fon kaynağını oluşturabilir. Zaman zaman fon yönetimi çeşitli projelerin öz kaynaklardan finanse edilmesini planlayabilir (Eskici, 2007: 58). Katılım bankaları tasarruf sahiplerine gramla altın, gümüş ve platin alabilme imkânı vermektedir. Bu sayede müşteriler tasarruflarını yatırıma dönüştürürken kıymetli maden yatırım sepeti yaparak risklerini dağıtabilmektedirler (Erdoğan, 2011: 58).

2.3.2. Fon Kullandırma Yöntemleri

Murabaha, Katılım bankacılığının fon kullandırma yöntemlerinden en yaygın olarak kullanılan türlerindedir. Finansal açıdan üretim desteği ve bireysel finansman desteği olarak bilinmektedir (Yozgat, 2010: 32). Mudarebe ve müşarekeye kıyasla vadeli getiri olanağı sunması nedeniyle, murabaha uluslararası ticareti finanse etmekle daha fazla rağbet görmektedir. Yine Türkiye'de de bankalarda toplanan fonların kısa vadeli olması nedeniyle murabaha daha çok talep edilmektedir (Eskici, 2007: 61).

Murabaha işlemlerinin temelinde ticari bir mal hak ya da hizmetin alım satımı ya da bir yatırım faaliyetinin ihtiyaç duyduğu mal ve/veya hizmetin temini vardır. Banka, müşterisinin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmeti satıcıdan peşin olarak alır ve üzerine ekleyeceği bir kar ile vadeli olarak müşterisine satar (Tunç,2010:135). Malların peşin fiyatı ile vadeli fiyatı farklı olabilir. Bu fark faiz değildir. Faiz borç vererek gelir elde etmektir. Satıma konu mal belli olur, fiyatı konusunda taraflar

anlaşılır, taksit miktarı ile ödeme günleri belli olursa satış geçerli olur. Artık o malın peşin ve vadeli fiyatının farklı olması önemli olmaz (Bayındır, 2007: 263).

İki türlü murabaha işlemi yapılmaktadır (Eskici, 2007: 61).

- *Yerel Murabaha*: Katılım Bankası müşterisi, bankadan belli malları yerel piyasadan satın almasını talep eder.

- *Uluslararası Murabaha*: Müşteriye teslim kadar tüm risk bankada olmak üzere, talep edilen malın yurtdışındaki piyasadan satın alınmasını içeren ithal murabaha ile bankanın uluslararası mal piyasasından malları alıp bunları satmasını, dolayısıyla mudilerden topladığı fonları uluslararası fon piyasasından değerlendirmesini içeren mallar murabahasından oluşmaktadır.

Mudarebe, Katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemlerinden biri olan mudarebe, uygulamadaki güçlükleri nedeniyle bankaların toplam işlem hacmi içindeki payı oldukça düşüktür. Bankacılık uygulaması yaygın olmamakla birlikte Müslüman toplumların ticari işlemlerinde en iyi bilinen ve muhtemelen en yaygın İslami ortaklık şekli mudarebedir (Tunç, 2010: 139)

Mudarebe, bir taraftan sermaye diğer taraftan da emek olmak üzere kurulan bir ortaklıktır. Kâr'ın hangi orana göre pay edileceğini sözleşmede belirtmek şarttır. Böylece parası olduğu halde onu işletemeyenlere, iş yapma kabiliyeti olduğu halde parası olmayanlar bir araya gelip ortak iş yapma imkânına kavuşurlar (Bayındır, 2007: 261).

Müşareke, Müşareke, bir ekonomik faaliyeti yürütmek için kurulan her türlü ortaklıktır. Müşareke akdinde bir tarafın emek diğer tarafın sermaye koymasından farklı olarak müşarakada taraflar hem emek hem de sermayeyi aynı anda farklı oranlarda koymaktadır (Yozgat, 2010: 36).

İcara (Leasing), İcara kiralama demektir ve katılım bankacılığında yaygın olarak finansal kiralama kullanılır. İcara orta ve uzun vadeli bir finansman yöntemidir. Kiraya veren mal sahibi ve kiracı arasındaki akit üzerine kurulan bir ilişkidir. Belirsizliğin olmaması için kira sözleşmesinde kira miktarı ve süresi açıkça belirlenmiş olmalıdır (Demir, 2012: 14).

Selem, bir alım satım aktidir. Bu yöntem de ileriki bir vadede teslim alınacak bir malın bedeli peşin olarak ödenir. Böylece satıcıya o malı temin edebilmesi veya üretilebilmesi için önceden finansman sağlanmış olur.

İstisna, satıcı ile alıcı arasında düzenlenen ve bir şeyi imal ettirme konulu satış sözleşmesidir (Tunç, 2010: 150). İstisna'nın selemden farkı, paranın peşin verilmesinin şart olmaması ile malı teslim tarihinin kesin olmamasıdır. Bu şekilde imalatçı imal edeceği mal için ihtiyaç duyduğu parayı elde ettiği gibi onu satmayı da sağlama almış olur. Müşteride kendisine lazım olan malın siparişini vermenin rahatlığı içinde bulunur (Bayındır, 2007: 265).

Sukuk, para piyasalarında bono ve tahviller için senet kelimesi kullanılırken; İslami finansman prensiplerine göre ihdas edilen bonolara sukuk denir (Tunç, 2010: 152). Sukuk sistemi, islami finans açısından son dönemlerde dikkat çeken konuların başında gelmektedir.

Bey'i Müeccel (Vadeli Satış), günümüzde en çok kullanılan vadeli satış türüdür. Peşin olarak alınıp vadeli olarak satıştır. Vadeye karşılık malın bedeline ilave yapılması değil, satış akdinin gerçekleştiği esnada malın vadeli fiyatının peşin fiyatından farklı olarak hesaplanmasıdır (Darçın, 2007: 34).

Karz-ı Hasen, katılım bankalarının kar amacı gütmeksizin verdiği ve sosyal kredi olarak da nitelendirilen üretim dışı kredidir. Maddi sıkıntı içinde bulunan kimselere karşılıksız olarak borç vermeyi ifade eden bir uygulamadır. Borç verilen miktarda bir artış olmadan sıkıntıda olan tarafın durumu iyileşince geri ödemesi üzerine verilmektedir (Darçın, 2007: 35)

2. Para Vakıfları Ve Katılım Bankacılığının Karşılaştırılması

Bu çalışma, Osmanlı Dönemi Para Vakıflarıyla Günümüz Katılım Bankalarının; işleyiş sistemi, ilkeleri ve finansal araçlarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin yayınladığı çalışma prensiplerinden hareketle karşılaştırmalar, değerlendirmeler ve yorumlamalar yapılmıştır. Analizler yapılırken; Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun ilgili maddeleri dikkate alınarak, karşılaştırmalı değerlendirme tablosu oluşturulmuştur. Daha önceki dönemlerde yapılan para vakfi örnekleri incelendiğinde, para vakıflarının vakfiye namelerinde belirgin farklılık olmadığı görülmektedir. Temel farklılıklar getiri oranları, sosyal hizmet alanları ve vakfın sermaye büyüklüğüyle ilgilidir.

2.1. Para Vakıfları İle Katılım Bankalarının Karşılaştırılması

Aşağıdaki tabloda para vakıfları ile katılım bankaları kuruluş ilkeleri, finansal işleyişi ve çalışma prensiplerinden hareketle karşılaştırma tablosu oluşturulmuştur.

Tablo 2. Para Vakıfları İle Katılım Bankalarının Karşılaştırılması

	Para Vakıfları	Katılım Bankacılığı
Felsefesi	Genel olarak vakıflar, toplum ihtiyaçları dikkate alınarak kurulurlar; dolayısıyla para vakıfları da ilgili dönemde bireysel ihtiyaçların İslam hukuku çerçevesinde karşılanması amacıyla, belli bir getiri üzerinden oluşturulan kurumlardır. Ancak burada para vakfının temel felsefesi sadece bireysel bir ihtiyacı karşılamak olmayıp, toplum yararına faaliyet gösteren yerlerin, çalışmalarına da katkı yapmaktır.	İslam hukuku ve ilkeleri dikkate alınarak bireysel ya da kurumsal ihtiyaçların karşılanması ve ticareti yaygınlaştırmak ve karşılamak amacıyla; üretimi teşvik etme, stoktan kaçınma, ihtiyacı karşılama, güvenilirliği sağlama, belirsizlikten kaçınma ve kumar ya da israfı önleme vb. amaçlar için piyasa koşullarına dayalı getiri hedefli kurumlardır.
Kuruluş Amacı	Kuruldukları bölgede dini, kültürel, eğitim, sağlık, altyapı, bayındırlık, sosyal güvenlik ve danışmanlık gibi hizmetleri ve finansmanına yardım amaçlı kuruluşlardır. Tüm bunların öncesinde yapılan işlemde Allah rızası aranır. Ancak vakıfların ilkeleri şahsi olarak belirlendiği için, bu durum para vakıflarını objektiflikten uzaklaştırmaktadır.	Faiz hassasiyetinden dolayı atıl fonları ekonomiye kazandırmak, uzun vadede de girişimleri finanse ederek kalkınmayı sağlamak hedeflidir.
Faaliyette Bulunulan İktisadi Sistem	Madeni para sisteminin hâkim olduğu bir ekonomik sistemde faaliyet gösterdiğinden enflasyon düşüktür ve para değer kaybetmez. Ancak para	Katılım bankaları İslami esasları dikkate alarak çalışmakta ve belli bir bankacılık kanununa dayalı faaliyet göstermektedirler. Ancak

	<p>vakfının sürekliliği mevcut fonların geri dönüşünün sağlanmasına dayandığından güvenilir kefil aranır.</p>	<p>katılım bankalarının işleyişinde esas olan ticareti teşvik etmek olduğundan; borca dayalı para sisteminde faaliyet gösteren ticari bankalardan farklı olarak, belli bir malın ya da ticaretin finansmanını esas alırlar.</p>
Rehber	<p>Kuran-ı Kerim, hadis icma heyetinin beyanları ve müteveli heyetinin kararları ve de vakfiyenamenin esasına dayanır.</p>	<p>İslam'ın esasları olan Kur'an, sünnet, icma ve kıyasa göre şekillenen İslam hukuku ile birlikte bankacılık kanunu ve danışma kurullarının kararlarıdır.</p>
Çalışma Prensipleri	<p>Vakfedilen menkul artık kurulan para vakfi vakfiyenamesinde belirtilen ilke ve kararlara göre müteveli heyetinin onayıyla kullanılır. Vakfiyename belirtmeyen her hangi bir amaçla kullanılamaz. Vakıf malı helal ya da kıymetli mal olarak ifade edilir.</p>	<p>İslam ilkeleri ve katılım bankacılığı felsefesiyle hareket edilir. Katılım bankacılığı fonları temelde ticareti kolaylaştırma ve taşınır ya da taşınmazı finanse etme ilkesine dayalıdır. Bunun yanında yatırımcıların kar-zarar ortaklığı altında yatırımlarına da imkân tanınır.</p>
Kuruluş Şekli	<p>Vasiyet yoluyla ya da doğrudan gerçek kişiler tarafından kurulur. Vakfiyename ilgili bölgenin Kadı'sının tesciline tabidir. Kuruluş şartlarının şekli unsurlarından birisi, kadının huzurunda şahitlerle birliktelik gerekir. Tescil sırasında mahkeme genel giderler adı altında harç almaktadır.</p>	<p>Bankalar kanununa dayalı olarak, belli bir sermaye şartı yerine getirilerek, ana sözleşmeden hareketle A.Ş. olarak, kurucuların kanunda belirtilen şartları taşımaları, belli bir sermayenin yerine getirilmesi ve çıkarılan hisse senetlerinin nakit karşılığı ve tamamının nama yazılı olması gereğince kurulur ve BDDK'nın onayıyla çalışmaya başlarlar.</p>
Sermaye	<p>Vakıflarda ilgili mal ya da para vakıflarında belli bir sermaye vakfedilebilir. Aynı zamanda belli bir taşınmazın kirası da para vakfının konusu olabilecektir.</p>	<p>5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre ödenmiş sermayenin en az otuz milyon TL olması gerekmektedir.</p>
Kuruluş İzni	<p>Kurucu tarafından hazırlanan vakfiyename ve müteveli heyetin şahitliğinde kadının onayına tabidir. Kadı tarafından sicile işlenir.</p>	<p>Bankacılık düzenleme ve denetleme kurulundan en 5 üyenin aynı yönde verecekleri oyuyla alınacak karara istinaden izin verilir. İzin ve esaslar bu kurulca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.</p>
Kuruluş Şartı	<p>Kurucunun belirlediği bir müteveli tarafından</p>	<p>Ana sözleşmenin bankacılık kanununa uygun olması</p>

	belirtmek üzere; “mesarifini beyan, vazayifini tayin, nizamnamesini tertip, yani giderler görevlilerin ücretleri vakıfla ilgili şartları belirlemek şartıyla tescil edilir. (Özcan, 2003: 51)	gerektiği gibi, kurucuların kanunda belirtilen şartlara haiz olması, A.Ş. olarak kurulması, hisse senetlerinin nakit karşılığının çıkarılması ve nama yazılı olması, yönetim kurulunun belli niteliklere sahip olması ve bütçe ve yapısal örgütlenmeye ait programın ilk 3 yıl dikkate alınarak sunulmuş olması gerekir.
Kurucular	Vakfeden kişinin her şeyden önce ehil ve hür olması, vakfetme konusunda rızasının olması gerekmektedir. Ayrıca buluğa ve rühdüne ermiş olması ve hiçbir şekilde fiil ehliyetinin sınırlanmamış olması da gereklidir. Kurucunun Müslüman olması şartı aranmadığı gibi, faydalananların da Müslüman olması şartı gerekmemektedir.	Kurucu ortakların; 5411 sayılı yasanın 8.maddesinde belirtilen şartlara haiz olması gerekmektedir.
Yürütme	Kurucusunun belirlediği şartlara bağlı olarak, uygulama esnasında değişen her durum kadının fetvasına göre şekillenir.	Bankalar Kanunu'na tabidir. Faaliyet için BDDK'dan faaliyet izni alınması gerekir. İlgili şubeler için de aynı izin alınmalıdır. Ancak katılım bankaları ana sözleşmelerinde bir değişiklik yapmak isterlerse B.D.D.K.'nın onayı gerekir.
Fon Toplama Ve Kullandırma	Para vakıflarının fonları, ilgili kişinin vakfiyenameye belirttiği büyüklükten oluşur. Ancak bu fon murabaha, mudaraba ve müşareke isimlerinde ihtiyaç sahiplerine kullandırılır. Elde edilen getiriler vakfiyenameye belirtilen ihtiyaçların finansmanında kullanılır. Artan fonlar ise para vakfı sermayesine eklenir.	Katılım bankaları tarafından ilgili kanuna göre başlangıçta belirtilen fonlardan oluşur. Bu fonlar ilgili kurumun onayıyla ihtiyaç sahiplerine belli bir getiri üzerinden kullandırılır. Bunun yanında fon kullandırma sistemleri: murabaha, mudaraba, müşareke, istisna, icara, takafül, selem, karz-ı hasen ve sukuk vb. isimlerde ifade edilirler.
Kar-Zarar Paylaşımı	Para vakıflarında mudaraba ve murabaha ve müşareke isimlerinde kullandırılmıştır. Yaygın olarak murabaha sistemi kullanılmıştır.	Banka müşterilerle ortak hükmünde olduğundan kar ve zarar ortaklığı adı altında belgelendirme yapar.
Müşterilerin Riski	Para vakfı fon kullandırırken kefil-i meli adı altında	Müşterilerin riski, K/Z'a katılma ilkesi gereği yatırılan

	<p>güvenilir kefil arar. Bunun amacı geri ödemeyi garanti altına alabilmektir.</p>	<p>paranın tamamı dikkate alınır. Bunun yanında müşterinin geri ödeme riskine karşı ipotek sistemi de kullanılır (gayrimenkuller için). Menkuller ve gayrimenkullerin güvenliği amacıyla sigorta sistemi de vardır.</p>
Anapara Garantisi	<p>Amaç anaparanın korunmasıdır. Çünkü bu anapara vakfın faaliyet sürekliliğinin tek sonucudur. Para vakıflarının fon kullandırılmasında “rehine ya da kefil-i milli gibi her ikisi ya da birisi” mütevellinin dâhilinde aranmaktadır.</p>	<p>Anapara garantisi yoktur. Faaliyet sonucunda kar ya da zarar elde edilebilir. Ancak zarar büyüklüğü yatırılan fonun tamamında ibarettir.</p>
Sermaye Getirisi	<p>Amaç anaparanın korunması ve toplumsal ihtiyaçları karşılamak olduğundan belli bir sermaye getirisiyle çalışmışlardır. İlgili dönemlerde getirilerin maksimum % 20’yi aşmaması istenmiştir.</p>	<p>Katılım bankaları bankacılık esaslarına göre çalıştığından sermayenin etkin kullanımı önemlidir. Bunun yanında sermaye getirisi ilgili faaliyet alanına göre piyasa koşulları dikkate alınarak belli bir getiri üzerinden şekillenir.</p>
Müşterilerle İlişkiler	<p>Para vakıfları müteveli heyeti üzerinden ilişkileri yürütür. Bölgesel ya da yerel bir ağ vardır. Müşterinin objektif olmayan değerlendirmesi üzerine rehin ya da kefil şartlı fon verilir.</p>	<p>Katılım bankaları ulusal ya da uluslararası düzeyde faaliyet gösterebilirler, şubeler yardımıyla da genel hizmet sunarlar. Dolayısıyla profesyonel bir iletişim ve ulaşım kanalı oluşturarak, müşterileriyle iletişim sağlarlar.</p>
Denetim	<p>Vakıfların denetimi, içtüzük denilebilecek vakfiyenameye belirlenen yetki ve sorumlulukla nâzirlere verilmiştir. Nazir vakfın faaliyetlerini denetleyerek vakfiyenameye uygun olup olmadığını belirler. Ayrıca, Kadı vakfın tescilinden sorumlu olduğu gibi, faaliyetleri denetleme gerektiğinde müdahale etme yetkisine sahiptir.</p>	<p>Katılım bankaları diğer tüm bankaları gibi; Bankacılık düzenleme ve denetleme kurulu, merkez bankası ve diğer resmi kurumlar tarafından denetlenmektedir.</p>
Reel Ekonomiye Katkısı	<p>Doğrudan bölgesel finansmana yardımcı olan kuruluşlardır. İlgili dönemin bankaları olarak</p>	<p>Günümüzde bankacılık, gerek bireysel gerekse kurumsal ihtiyaçların karşılanmasında</p>

	açıklanırlar.	önemli roller üstlenmişlerdir. Reel ekonomik dönüşümün sağlanmasında ve finansal sistemin işleyişinde anahtar konumundadırlar.
Meslek Birliği	Bölgesel faaliyet gösterirler, her hangi bir birlikleri yoktur. Ancak devlet otoritesi tarafından faaliyetleri izlenir.	Katılım bankaları “Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin” üyesi olmak zorundadırlar.
Vergi	Vakıflardaki vergilendirme, vakıf bilançolarındaki artı bakiye üzerinden hesaplanıp çok küçük rakamlardır. Para vakıflarında ise, Avarız vergi ise gider kalemlerinin önemli bir kısmını teşkil etmektedir.	Katılım Bankaları, hem fon toplama ve fon kullandırma faaliyetleri hem de kendi kazançları ve işlemleri nedeniyle; Kurumlar Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Katma Değer Vergisi ve Gelir Vergisi mükellefi ve sorumlusudurlar.
Yönetim organları	Para vakfının yönetim organları birkaç kişiyi geçmemektedir. Mütevelli ve nazir, kadı, cebi ve kâtip gibi birimlere ayrılmıştır. Bu birimler vakfın büyüklüğüne göre artmakta ve azalmaktadır.	Katılım bankalarında yönetim; yönetim kurulu, üst kurul, denetim kurulu, danışma kurulu gibi organlardan oluşmaktadır.

Sonuç Ve Genel Değerlendirme

Vakıf sistemi, kökeni farklı zamanlara dayansa da Osmanlıda gelişmiş ve kurumsallık kazanmış bir sistemdir. Vakıflar, idari ve mali noktada özerk bir yapıya sahiptir. Kuruluş ve işleyişi de devletten ayrı olarak bireysel bir şekilde yapılmıştır. Vakıflar, başta mütevelli heyeti olmak üzere kendi idari yapısıyla, vakfiyenamelede belirtilen esaslar çerçevesinde yönetilmektedir. Bu vakfiyenamelede vakfa konu olan taşınmazın ne şekilde kullanılacağı ve buradan elde edilecek gelirin nerelere harcanacağı, bu vakfiyede görev alacak kişiler ve bunların maaşları, vakfın gelir ve giderleri detaylı olarak belirtilmiştir. Mütevelliler tarafından yönetilen ve denetim noktasında kadıya bağlı olan bu vakıflar, faaliyetlerini 19. Yüzyıla kadar devam ettirmişler, Evkaf Nezaretinin açılmasıyla birlikte idare ve denetimi bu kuruma geçmiştir.

Vakıfların resmîyette serbest olması ve özerk bir kuruluş olarak hizmet vermesi gelişmesi noktasında önemlidir. Bu durum, vakıfların kuruldukları bölgelerde, bölgenin konumuna ve ihtiyaçlarına göre faaliyet gösterme noktasında kolaylık sağlamıştır.

Osmanlı Devleti toplumsal bir hayır ve ihtiyaç olarak kurulan bu vakıfların çeşitliliğini artırmış ve üzerinde ciddi tartışmaların olmasına yol açan para vakıflarını yaygınlaştırmıştır. Osmanlı devletine özgü bir uygulama olan para vakıfları tamamen nakit paradan oluşan bir sermaye ile kurulmuşlardır. Tamamen menkulle kurulan bir vakıf olacağı için ebedilik konusundan dolayı uzunca yıllar Osmanlı uleması arasında tartışılmış ancak bu tartışmalar arasında faaliyetlerini devam ettirmiştir.

Resmî kayıtlara bakıldığında da para vakıflarının toplumda giderek kabul gördüğü; eğitim, sağlık, bayındırlık, iskân ve sosyal yardımlar gibi her konuda önemli yatırımları finanse ettiği görülmektedir. 1456–1546 yıllarını kapsayan dönem incelendiğinde vakfedilen nakit para

toplamının 21 milyon akçeyi bulduğu görülmektedir. Bu durum, sayısal değer olarak toplam 2056 vakfın içinden yaklaşık 1150 vakfın para vakfı olduğunu, yani %45’lik bir oranla faaliyet gösteren vakıfların neredeyse yarısının para vakfı olduğunu göstermektedir. Para vakıfları önemli bir finans merkezi olarak Osmanlı ekonomisinde merkezi mali sistem ve tımar sisteminin yanında önemli bir finans ve sosyal güvenlik fonksiyonunu icra etmiştir. Vakfedilen para; emek sermaye ortaklığı olan Mudarebe, vakıf para ile peşin mal alıp vadeli satmak yoluyla kâr elde etmek olan murabaha ve vakıf parayı hayır amacıyla işletip kârın tamamını vakfa vermek yöntemi olan bidâa yöntemleriyle kullanılmıştır.

Para vakıflarının günümüzde, modern ekonomide ki uygulama şekli ise dünyada faizsiz finans olarak isimlendirilen katılım bankalarıdır. Faizsiz finans kavramı, tarih boyunca ekonomilerde hep alternatif bir sistem olarak değerlendirilmiştir. Bugün katılım bankaları dünyada ve Türkiye’de tasarruflarını faiz hassasiyetinden dolayı değerlendiremeyen kesimin, tasarruflarını ekonomiye kazandırma noktasında başarılı bir gelişim izlemektedir. Türkiye’de 1980’li yıllarda çıkarılan K.H.K. ile faaliyete başlayan katılım bankaları, sıkıntılı bir hukuki sürecin sonunda 1999 ilk defa çıkarılan 4389 sayılı kanun ile yasal düzenlemeler açısından önemli bir aşama kaydetmiştir. Son düzenlemeler ile 4511 sayılı Bankacılık Kanunu’nda kavram, faaliyet izinleri çalışma şekilleri ve diğer bankacılık hukukuna ait esaslarla yer almıştır. Bu kanun ile tasarruf sahiplerine özel ve cari hesapları için 50.000 TL’ye kadar T.M.S.F. güvencesi verilmiştir. Gösterdiği istikrar ile katılım bankaları, bugün modern finans yöntemlerini de kullanarak ürün portföyünü genişletmiş ve müşteri kitlesini artırmıştır. Örneğin bankacılık sektöründe % 1’lerde olan payını 2014 itibariyle yaklaşık % 6’ya taşıyarak istikrarlı ve hızlı bir büyüme göstermiştir.

2014 yılsonu itibariyle 4 katılım bankasının toplam 990 şubesi bulunmakta iken istihdam ettiği çalışan sayısı 16.220’dir. Toplanan fonlar 66. 788 milyon TL iken kullanılan fonlar 69.965 milyon TL’dir. Bu durum toplanan fonların çeşitli kullanımlarla reel ekonomiye geri kazandırıldığını, büyümeye ve kalkınmaya doğrudan katkı sağladığını göstermektedir.

Para vakıfları, buldukları bölgelerde bireysel kurulum kendi sözleşmelerindeki esaslara göre hareket ederlerken; Katılım Bankaları, Türkiye anayasasının 5411 sayılı Bankacılık Kanunundaki esaslara göre kuruluş ve faaliyet izni, çalışma şekillerini belirleyerek ulusal düzeyde hizmet verirler. Para vakıfları faaliyet gösterdikleri dönemde tefeciliğin önüne geçerek, fon kullanımlarını isteyenlere meşru şartlar çerçevesinde kazanç sağladıkları gibi, katılım bankaları da faiz hassasiyetinden dolayı fon kullanmak ve fon talep etmek noktasından çekingen kalan toplumun bir kısmına ulaşarak finansal ihtiyaçları İslam ilkelerine uygun bir şekilde karşılayarak, uzun vadede girişimleri desteklemektedir. Her iki kuruluştaki Kuran-ı Kerim’in ve Hadis-i Şerif’in rehberliğinde, toplumu tembelliğe atan, emeksiz ve üretimsiz hazır kazanca karşı olarak, toplumda üretimi ve ticareti teşvik etmekle toplumun esasları olan yardımlaşma ve dayanışmaya dikkat çekmektedirler. Her iki kuruluştaki müşterilerle kar ve zarar ortaklığına dayanan ilişkiye sahiptir. Katılım bankaları, para vakıflarından farklı olarak bulunduğu dönemin ihtiyacını karşılamak üzere; kiralama, kira sertifikası, bireysel emeklilik ve katılım fonları, gibi enstrümanlar geliştirmişlerdir. Görüldüğü gibi para vakıfları ve katılım bankaları kuruluş felsefesi, işleyiş sistemi, ilkeleri ve finansal araçları bakımından birçok benzerlik göstermektedirler. Farklılıklar dönemseller ihtiyaçlara göre ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak dini ve tarihi birçok araştırmaya konu olmuş para vakıflarının finansal işleyiş yönünde daha fazla araştırmaya ihtiyaç gösterdiği açıktır. Geçmişteki örneklerin geleceğe yönelik değerlendirmelerin, uygulamaların ve de prensiplerin gelişmesine katkı yapması beklenir. Osmanlı Devleti’nin kendi ekonomik sistemini üretmek ve kendi kültürel değerlerine göre şekillendirerek geliştirmesi günümüz İslam ekonomisi çalışmaları için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bireyler arasında sosyal yardımlaşmayı artırmak, eğitim ve sağlık hizmetlerini iyileştirmek, birçok görev ve sorumluluklarda kamunun devletin yükünü hafifletmek gibi konularda vakıflardan edinilen bilgi ve tecrübeyle günümüz koşullarında yeniden değerlendirilebilir. İlave olarak bu ve benzeri çalışmalar;

disiplinler arası çalışmaların, projelerin ve işbirliklerinin gelişmesine de katkı yapması beklenmektedir.

Kaynakça

- Aktepe İ. E. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayını, Yayın No: 4, İstanbul.
- Akyol M. ve Çizakça M. (2012). *İslam ve Serbest Piyasa*. İslam'ın Unutulan Ekonomik Modeli Ahlaki Kapitalizm' in İçinde. İstanbul Ufuk Yayınları.
- Alper D. - Erdoğan C. (2009). *16. ve 18. YY Arasında Bursa Para Vakıfları Ve Bursa Ekonomisine Etkileri*. Uludağ üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, cilt: XXVIII, Sayı:1, Bursa, ss: 85-99
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Sektörel Veriler.
- Bayındır A. (2007). *Ticaret ve Faiz*. İstanbul, Süleymaniye Vakfı Yayınları .
- Bayındır S. (2009). Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara
- Çiftçi C. (2004). 18. Yüzyılda Bursa'da Para Vakıfları ve Kredi İşlemleri", *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt XXIII, Sayı 36, Ankara, Ss.79-102.
- Çizakça M. (1993). *Risk Sermayesi Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları*. İstanbul: İlmî Neşriyat
- Çizakça Murat, (2000), Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel Ve Ekonomik Boyutları. Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, ss: 21-31 (www.tusev.org.tr).
- Darçın A. C. (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşmesinin Sebepleri ve Sonuçları*. (Yüksek Lisans Tezi) Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finansman Anabilim Dalı, Ankara.
- Delolte (2014). Türkiye Katılım Bankacılığı Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar.
- Demir C. H. (2012). *Faizsiz Bankacılıkta Varlık Yönetim Şirketi Adaptasyonu*. (Yüksek Lisans Projesi). Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, Gebze.
- Doğan M. (2006). *Siyasal Açından 1980 Sonrası İslami Sermaye Birikim Modelinin Analizi: Türkiye'de İslam Bankacılığı*, (Yüksek Lisans Tezi), On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Doğan M.S. (2006). *Vakıf Medeniyetimize Sosyal ve Siyasal Açından Bir Yaklaşım*. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, S:34, İstanbul, Ss:9-38
- Döndüren H. (1996). İslam Ekonomisinde Sermaye Birikimi ve Kullanılma Yöntemleri. *İlmi Araştırmalar Merkezi Dergisi (İLAM)*, Cilt 1,Sayı 2, İstanbul, Ss:54-80.
- Döndüren H. (2008). *Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları ve Modern Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Tecrübeleri*. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt.17, Sayı:1, Bursa, Ss:1-24
- Döndüren H. (2009). *Para Vakıfları ve Günümüz Bazı Alternatif Finansman Kaynakları*. *Yeni Ümit Dergisi*, S:84, yıl:22, İstanbul
- Erdoğan D. (2011). *Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları*. (Yüksek Lisans Projesi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.

- Eskici M. M. (2007). Türkiye’de *Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları’nın Müşteri Özellikleri*, (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kayahan C. – Görkaş İ. (2009). Osmanlı Dönemi Bölgesel Kalkınmanın Finansman Aracı Olarak Para Vakıflarının Kullanımı. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi*, s:44, İstanbul, Ss: 212-227.
- Keleş H.(2001). Osmanlılarda 19. Yüzyıldaki Para Vakıflarının İşleyiş Tarzı ve İktisadi Sonuçları Üzerine Bir Çalışma- Karacabey (Mihaliç) Kazası Örneği-. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:21, Sayı:1, Ankara, Ss:189-207
- Kurt İ. (1996). *Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Kurt İ. (2007). Osmanlıda Para Vakıfları ve Ekonomik Hayat. *Sivil Toplum Dergisi*: Yıl:5, Sayı:19, İstanbul.
- Okur. K.H. (2005). Para Vakıfları Bağlamında Osmanlı Hukuk Düzeni Ve Ebussuûd Efendi’nin Hukuk Anlayışı Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:IV Sayı.7-8, Çorum, Ss:33-58
- Özcan T. (2003). *Osmanlı Para Vakıfları Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özcan T. (2010). *Vakıf Medeniyeti ve Para Vakıfları*. Türkiye Finans Kültür Yayınları. İstanbul
- Öztürk N. (1995). *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özulucan A. ve Deran A. (2009). Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. *M. Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6. Cilt. 11. Sayı, İstanbul, ss: 85-108.
- Pekalın M. Z. (1972). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Milli Eğitim Basımevi: İstanbul
- Resmi Gazete, 19.12.1983 t.li ve 83/7506 sy.lı.
- Saydam S. (2008). İşletme Modeli Olarak Vakıflar. *Girne American University Joint Special Operations Command& applied sciences* 4(7), Syf:59-66
- Şimşek M. (1986). Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerine Münakaşalar. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:27, Sayı:1, Ankara ss:207-220
- Tabakoğlu A. (2005). Gayb İnancının Ekonomik Hayata Yansımaları. *İslam İktisadı Toplu Makaleler II*. İstanbul, Kitabevi.
- Tabakoğlu A. (2005). Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunun İctimai ve İktisadi Dinamikleri. *İslam İktisadı Toplu Makaleler I*. İstanbul, Kitabevi.
- Tunç H. (2010). Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi Ve Türkiye Uygulaması (8. Baskı). Ankara: Nesil Yayınları.
- Türkiye Bankalar Birliği (2014). Bankalarımız 2013, Yayın No: 304.
- Türkiye Bankalar Birliği (2013). Bankalarımız 2012, Yayın No: 294.
- Türkiye Bankalar Birliği (2012). Bankalarımız 2011, Yayın No: 284.
- Yeğin A. (2008). İslami, İlmi, Ebedi, Felsefi Yeni Lügat (Genişletilmiş Baskı). Hizmet Vakfı Yayınları. İstanbul.
- Yozgat F. (2010). *Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım*. Ankara: Araştırma Yayınları.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Belgeleri, Vgm_defter:586-40-31-1,2.

İnternet Kaynakları

- Akyol İ.(2006). Osmanlı'yı Anlamak: "Para Vakfı" Örneği Işığında, Bir Anlama Denemesi
<http://www.karakalem.net/?article=821> (12.02.2014)
- Anonim (2011). Osmanlılarda Vakıf Sistemi. <http://www.frmartuklu.net/frmartuklu-soru-cevap-bolumu/219853-osmanli-devletindeki-vakiflar-hakinda-kisa-bilgi-verir-misiniz.html>
(15.02.2015)
- Ekinci A. (2013). Vakıf-I Nukud-i. <http://paravakfi.blogspot.com.tr/> (06.12.2014)
- <http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/global-faizsiz-fonlar-12-trilyon-dolari-asti--haber1> (05.03.2015)
- <http://sukuk.nedir.com/#ixzz3yhuq8y2u> (16.03.2015)
- <http://www.kalpehli.com/islam-vakif-medeniyetidir-sadaka-i-cariye/> (10.01.2014)
- <http://osmanlica.ihya.org/istibdal-nedir-ne-demek.html> (20.05.2015)
- <http://www.tkbb.org.tr/arastirma-ve-yayinlar-finans-sozlugu#1171> (31.05.2015)
- <http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/katilim-bankalari-8-yilda-10-kat-buyudu--turcomoney>
(31.05.2015)